

4. Гаспарян Ю. А. Семья на пороге XXI века / Ю. А. Гаспарян. – М., 1999.
5. Гидденс Э. Пол, патриархат и развитие капитализма / Э. Гидденс // Социологические исследования. – 1992. – № 7. – С. 135–140.
6. Глазунов С. В. Социология сім'ї / С. В. Глазунов. – Д.: РВВ ДНУ, 2000. – 140 с.
7. Голод С. И. Современная семья: плюрализм моделей / С. И. Голод // Социологический журнал. – 1996. – № 3, 4.
8. Журженко Т. И. Социальное воспроизводство и гендерная политика в Украине / Т. И. Журженко. – Харьков: Фолио, 2001. – 240 с.
9. Захаров С. В. Одно поколение может прожить много жизней // Ускользающий мир. – М.: Московская школа политических исследований, 2004. – С. 245–276.
10. Кризис института семьи в постиндустриальном обществе: анализ причин и возможности преодоления / К. Яновский и др. – М.: ИЭПП, 2007. – 243 с.
11. Медков В. М. Демография / В. М. Медков. – Рост. н/Д.: Феникс, 2002. – 448 с.
12. Синельников А. Б. Трансформация семейных отношений и ее значение для демографической политики в России / А. Б. Синельников // Демографические исследования. – 2006. – № 5. – С. 102–114.
13. Смелзер Н. Социология / Н. Смелзер. – М.: Феникс, 1994. – 688 с.
14. Шлюб, сім'я та дітородні орієнтації в Україні. – К.: АДЕФ-Україна, 2008. – 256 с.

Надійшла до редколегії 28.01.11

УДК 316.752

Б. Б. Глотов, Ю. І. Павлун

*Дніпропетровський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України*

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Здійснюється компаративний аналіз ціннісно-світоглядних орієнтацій українського і західноєвропейських народів в умовах глобалізації.

Ключові слова: цінності, світогляд, глобалізація, цивілізація.

Проводиться компаративний аналіз ціннісно-мировоззренческих орієнтацій українського і західноєвропейських народів в умовах глобалізації.

Ключевые слова: ценности, мировоззрение, цивилизация, глобализация.

A comparative analyses of Ukrainian and West European people's values, world outlook in the conditions of a globalization are realized in this article.

Keywords: values, world outlook, civilization, globalization.

© Глотов Б. Б., Павлун Ю. І., 2011

Послідовна реалізація євроінтеграційного курсу України актуалізує проблему порівняння ціннісно-світоглядних настанов до діяльності українського та західноєвропейських народів, які визначаються основними рисами національного характеру. Глобалізація, як єдиний потік товарів, капіталів, робочої сили, послуг та інформації, долає національно-державні кордони, а тому не може не впливати на зміну ціннісно-світоглядних настанов до діяльності українського народу. Для досягнення даної мети спочатку проаналізуємо традиційні ціннісні засади західноєвропейської цивілізації.

Найбільш глибокий слід, на наш погляд, у визначенні ціннісно-моральних настанов до діяльності західноєвропейських народів залишив М. Вебер. Найвідомішою в Україні є його праця «Протестантська етика і дух капіталізму» [1]. Менш відомою, але значущою для нас є його робота «Історія господарства. Нарис всезагальної соціальної та економічної історії» [2], яка була видана на основі прочитаних ним лекцій у Петрограді у 1923 р. М. Вебер розглядає капіталізм не тільки як капіталістичну систему. На його думку, це цивілізація, яка визначається рівнем культури, економіки та системи цінностей з їх особливими мотивами. Причину становлення раціонального капіталістичного господарства тільки на Заході він вбачає у властивих йому рисах культурного розвитку. Це – держава з твердими основами управління, відомчою організацією й державно-громадянським правом. Це – раціональне право й формування поняття громадянина. Лише на Заході існує місто. Лише на Заході ми бачимо раціональну науку та раціональну техніку. Нарешті, західна культура відрізняється від усіх інших раціональною мораллю [3, с. 177–198].

Автор концепції «зіткнення цивілізацій» С. Гантінгтон, характеризуючи сучасний світоустрій, наводить дещо інший перелік найголовніших типологічних ознак західноєвропейської культурно-цивілізаційної ідентичності [4]:

- класична антична спадщина;
- філософські та догматичні засади західних християнських деномінацій;
- латинська мова як лінгвістичний фундамент багатомовної західної цивілізації;
- відокремленість духовно-релігійної та світської влади;
- верховенство права;
- суспільний плюралізм і громадянське суспільство;
- феномен представницьких органів;
- індивідуалізм як традиція автономної людської особистості.

На думку американського вченого, комбінація цих здобутків становить виняткове надбання західноцивілізованого світу. Однак тут слід зробити наступне зауваження, що західна цивілізація є унікальною цивілізацією, але аж ніяк не універсальною, тобто «стовбовою дорогою» для всіх неєвропейських народів. По суті, комбінація вищезазначених здобутків окреслює межі західного світу.

Серед вітчизняних досліджень привертає увагу стаття Ю. Павленка «Західна цивілізація Нового часу та макрорхристиянський світ» [5], де зазначається, що «Західна цивілізація Нового часу» є явищем унікальним і неповторним. Вона принципово відрізняється від усіх попередніх і синхронних їй цивілізаційних систем такими ознаками, як раціоналізм, індивідуалізм, прагматичний утилітаризм, промисловий ринковий капіталізм, що зумовили спочатку західну, а потім всесвітню індустріалізацію, урбанізацію та, зрештою, об'єднання людства в межах глобальної макрочивілізаційної системи. Крім того, пише Ю. Павленко, західна цивілізація за своєю природою не є самодостатньою як цивілізації традиційного типу (Давньоегипетська, Індійська чи Китайська). Вона – ініціатор та активний, насильницький чинник трансформації сусідніх суспільств, при тому, що реакції на її тиск переважно деструктивні (стосовно традиційних систем), а імпульси з її боку в різних випадках були дуже відмінними: козацька Україна й Московське царство, Індія й Китай, Туреччина та Японія, Чорна Африка тощо.

Протягом Нового часу Захід став провідною силою у всесвітньому масштабі. Саме навколо нього почала формуватися сучасна глобальна цивілізаційна система.

В цілому, поділяючи думку Ю. Павленка, потрібно зазначити, що джерела унікальності західної цивілізації не тільки в Новому часі, з якого, як у нас вважають, розпочався капіталізм, а і в греко-римській епосі з її раціоналізмом (Арістотель), нетерплячим до таємниці, що намагається все оголити; у добу середньовіччя – Т. Аквінський з його примиренням віри і знання і, на завершення, Р. Декарт з його абсолютизацією мислення як способу існування людини, з доби, коли виникає експериментальна наука як головна засада промислового перевороту кінця XVIII – початку XIX ст., – веде до критицизму, прагматизму й розрахунку.

Уже згадуваний нами Ю. Павленко зазначає, що західна цивілізація будувалася на несталій рівновазі таких чотирьох сил: «По-перше, міське самоврядування, пов'язане з традиціями муніципії римської доби, по-друге, упорядкована на адміністративно-бюрократичних і правничих засадах державність (в ідеалі – імперія), також пов'язана з римською спадщиною, по-третє, християнська церква як окремий, незалежний від світської влади (необхідність чого було обґрунтовано св. Амвросієм) інститут і, по-четверте, феодалізм, що розвинувся зі структур варварських дружин на чолі з королями, з якими їх дружинники були пов'язані узами особистої вірності та отримували за службу на умовних засадах володіння земельним наділом вкупі з селянами.

Через нездатність жодної з цих сил самостійно приборкати решту виникали нестійкі альянси між одними з них у боротьбі з іншими (пап і північно-італійських міст – проти німецьких імператорів; французьких королів, коли вони почали проводити централізаторську політику, з містами – проти феодалів тощо). За таких умов формувались зародки мистецтва соціальних компромісів та політи-

ки рівноваги суспільних сил, що мало неабияке значення для подальшого розвитку Заходу» [6, с. 83].

У 2007 р. Л. Горічева опублікувала статтю «Історія формування соціальної свідомості західноєвропейського суспільства» [7], де автор приходить до висновку, що з часів Середньовіччя європейська ідентичність залишалась невідокремленою від християнства. В цю добу виникла нова уява про людину як душу, що шукає порятунку. В той же час гуманізм в добу Відродження випрацював уяву про раціональну суверенність *homo sociales*. Середньовічна доба характеризувалася тим, що мораль і закон перестали бути синонімами, тобто сформувалася унікальна правова система, яка, на наш погляд, розмежувала Західну Європу та європейський Схід. В якості аргументації можна згадати нашу козацьку минувшину, коли, починаючи з воєн Б. Хмельницького аж до ліквідації Гетьманщини у 1783 р., на території України панувало козацьке звичаєве (тобто неписане) право, яке було тісно пов'язане з морально-ціннісними настановами українського народу.

Варто погодитись і з тією думкою Л. Горічевої, що XVIII ст. – століття Просвітництва – своїм стержнем мало вільну, самостійну особу, якій притаманний здоровий глузд [8, с. 65]. Традиції Гуманізму і Просвітництва знайшли своє втілення у політичних результатах Великої французької революції, яка затвердила суверенітет народу над природною та освяченою богом владою монарха та завершила процес формування європейських націй. В цьому контексті феномен української нації, а тому, певним чином, й української культурно-цивілізаційної ідентичності, почав формуватися лише в результаті Другої світової війни, коли вперше в культурній історії українські етнічні землі були об'єднані в межах УРСР.

Ми також поділяємо думку дослідниці, що картезіанська максима раціоналістичної свідомості Європи визначила не тільки здатність до раціонального сприйняття світу, але й, на наш погляд, обумовила унікальність європейського культурного досвіду, який знайшов своє логічне завершення в американському прагматизмі (істина є те, що мені вигідно) та виокремила сутнісну настанову західно-цивілізаційної ідентичності.

Щодо інших цінностей, притаманних західній цивілізації, слід вказати на те, що латинське християнство з самого початку було більш індивідуалістичним (або персоналістичним) і раціоналістичним, ніж грецьке, на відміну від грекомовного Сходу, основу духовності якого складала платонівсько-неоплатонівська традиція, в культурі латиномовного Заходу домінувала правова настанова до діяльності. На наш погляд, можна вказати ще й на такі ціннісно-світоглядні настанови до діяльності, які були притаманні західно-європейській цивілізації. По-перше, Європа розвивалася на засадах визначеного поняття й практики реалізації особистості; по-друге, поняття громадянського права (враховуючи разом з тим те, що Європа дала світові тоталітаризм); по-третє, Західна Європа виникла на засадах поваги до приватної власності, а й тому поваги до особи-

стої свободи; по-четверте, це – погляд на історію як на поступ, не циклічне ходіння по колу, а цілепокладальний, усвідомлений шлях (прогрес); по-п'яте, територіальна роздрібненість Європи стимулювала функціональний поділ гілок державної влади на законодавчу, виконавчу, судову, що, в свою чергу, сприяло розумінню того, що головне багатство – це люди; по-шосте, Європа дала світу універсалізм, велику ідею вселенськості, де на одному кінці – окрема особа, а на іншому – цілий світ; по-сьоме, лише в Західній Європі виникає таке явище, як атеїзм, що не притаманне жодній із цивілізацій, побудованих на основі універсальної світової релігії.

Підсумовуючи вищезазначене, слід зазначити, що духовно-ціннісні засади культури Європи складають собою унікальний синтез класичної грецької *paideia*, римської влади законів та концепцій держави, християнської спільноти та індивідуалізму германських народів. Все це підтверджує те положення, що економіка найтіснішим чином пов'язана із свободою особи, з її приватною ініціативою. Але все-таки найголовнішою ціннісною орієнтацією Європи була зорієнтованість на розум, *ratio*, який не тільки характеризував тяглість розвитку філософської думки, але й пронизував усі сфери життя. Ці ціннісні настанови були базовими для формування ідентичностей західноєвропейських народів і жодна з них не може розглядатися окремо від інших. Європейська єдність, а не національна держава була основою культури континенту.

Народи Східної Європи завжди захоплювалися Західною Європою, відчували свою цивілізаційну меншовартість подібно до того, як її відчували мешканці Південно-Східної України щодо Росії. Східноєвропейські нації заздрили західній оазі стабільності, безпеки, добробуту й злагоди. Однак повернення їх до Європи почало змінювати її, перш за все в контексті зміни духовно-ціннісних орієнтацій. Тепер ЄС буде клопотаний остаточною інтеграцією нових членів і його увага до України, як до можливого члена буде відсуватися на невизначений час.

Зустріч Сходу і Заходу на українських теренах в основному проявляється не в образі шляхетної західної культури, а посередництвом масової культури нестримного споживацтва. Західний взіреть життя для українців означає втілення в життя абсолютних, універсальних норм, засад, істин, цінностей і вимірів. Згідно цього європейська культурно-цивілізаційна ідентичність – це розмаїття в єдності. Якщо раніше загроза з боку «східного блоку» змушувала Європу до єдності з Америкою, то із зникненням цієї загрози ЄС почав протидіяти гегемонії наддержави США. Форми цієї протидії такі: економічна могутність, єдина валюта, конкуруючий вимір претензій на створення власної системи воєнно-політичної безпеки, дипломатичні методи врегулювання конфліктів всупереч «безкінечній відплаті» у війні з тероризмом (після 11 вересня 2001 р.), – певним чином США втягнулися в тривалу війну з міжнародним тероризмом, а в Європі панує прагнення зберегти мир.

Правомірно все ж таки розглядати Захід достатньо однорідним під кутом зору використовуваних цінностей. Західний світ прагне

сформувати свою власну системність на протигагу іншим культурно-цивілізаційним світам. Причому найважливішим критерієм його системності є не стільки співпадання зовнішньополітичних орієнтирів, а скільки приналежність до однієї цивілізації, заснованій на унікальності європейських культурних традицій та ліберально-демократичних цінностях. Всі інші держави все більше витісняються на периферію. У зв'язку з цим Л. Шевцова зазначала: «Думаю, за великим рахунком можна констатувати, що Гантінгтон зі своїм висновком щодо зіткнення цивілізацій безнадійно застарів. Фукуяма і Хейлбронер виявилися праві, коли вони підсумували, що прийшов «кінець історії» у тому смислі, що перестала існувати реальна альтернатива лібералізму та західній однопорядковості» [8]. З цим можна було б погодитися, але не після 11 вересня 2001 р., «легкої» окупації Іраку (а тепер проблематичності виходу з нього) тощо.

Подальший хід нашого дослідження потребує звертання до аналізу домінуючих ціннісно-світоглядних орієнтацій українського (які ми визначили в деяких наших публікаціях) [9], на підставі чого спробуємо визначити підходи до порівняльного аналізу: українській миролюбності протистоїть європейський експансіонізм, емоційності й чутливості – інтелект і воля, інтровертності – екстравертність, атеїзму – урбанізація, кордоцентризму та інтуїтивізму – раціоналізм, анархічному індивідуалізму – індивідуалізм на засадах громадянського права, волелюбності – свобода як усвідомлена необхідність, громадському демократизму – демократизм.

Підходи до порівняльного аналізу духовно-ціннісних настанов до діяльності західноєвропейських народів та українського народу можна також звести до дихотомії «колективізм – індивідуалізм». Індивідуалізм є показником того, що люди прагнуть піклуватися тільки про себе, про своїх близьких. Тут самоідентифікація на ментальних засадах полягає в усвідомленні себе як «Я», колективізм – навпаки – усвідомлення себе як «Ми». В останньому випадку ідентифікація заснована на соціальних мережах, до яких належить людина. Колективізм передбачає покладання обов'язків на групу в цілому, індивідуалізм – на окремого індивіда.

Таким чином, можна визначити дихотомічність та антиномічність як головні ознаки в результаті порівняння українських та західноєвропейських духовно-ціннісних орієнтацій. «Зняття» цієї антиномічності є підставою успішної реалізації євроінтеграційного курсу України. Це передбачає державну підтримку таких морально-соціальних та психологічних якостей, як індивідуалізм та почуття власника, самодостатня цінність людської особистості, самоотождотчення індивідів не з певною етнічною спільнотою, а з українською політичною нацією.

Українцям притаманні ще й такі риси, як мрійливість, романтизм та ідеалізація світу, що прищеплювалися завдяки природному оточенню та заняттю хліборобством, необхідно врівноважувати критичним ставленням до світу, практицизмом, громадською й політичною активністю. Однак вищезазначена дихотомічність та антиномічність ціннісно-світоглядних орієнтацій по традиційній осі «Європа –

Україна» не стільки проявилось, а скільки «затуманює» істину. Відбулися суттєві зміни в системах ціннісних орієнтацій. Однак чимало авторів в останніх публіцистичних публікаціях відстоюють засади незмінності ціннісних орієнтацій українського народу [11]. Для прикладу процитуємо В. Кременя: «Більша частина України знаходилась в зоні іншої, православно-християнської цивілізації, яка утворилася на ґрунті хазарсько-візантійської системи цінностей» [11].

Вищезазначені нами процеси глобалізації взагалі, європейської інтеграції зокрема, останнім часом виявляють безсумнівні ознаки кризових тенденцій: криза легітимності міжнародних інститутів та криза ідентичності. Остання особливо важлива: значна частина населення України ідентифікує себе за локально-регіональною територіальною ознакою. Очевидно, що криза української культурно-цивілізаційної та національної ідентичностей знайшла свій вияв і під час так званої «помаранчевої революції», коли західноукраїнська ідентичність з її прагненнями свободи, інтеграції до європейської спільноти, недовірою до державної влади увійшла в суперечність з локально-регіональною південно-східноукраїнською ідентичністю, яка дотична до цінностей та орієнтацій російського (євразійського) культурно-цивілізаційного світу.

Під традиційними цінностями взагалі розуміють такий різновид ціннісних орієнтацій, в якому відселектовані та передаються від покоління до покоління як історичний соціальний досвід, який акумулює у вигляді образів, норм, принципів, уяви про краще в культурі. Традиційні цінності існують як стійка основа культурно-цивілізаційної ідентичності взагалі та національного характеру і народної культури, зокрема.

Зміна ціннісних орієнтацій українського народу мала, на наш погляд, радикальний характер в добу колективізації та індустріалізації. В 90-ті рр. ХХ ст. почалася не менш радикальна криза культурно-цивілізаційної ідентичності, яка відбувалася нелінійно, не мала чітко визначеного напрямку змін, тобто в її процесі не здійснювався цілеспрямований та наперед визначений пошук і вибір способів дій.

Проблеми змінності ціннісних орієнтацій Заходу присвячена стаття В. Федотової [12]. Автор наводить оцінки стану цінностей в західному світі під впливом глобалізації, у працях У. Бека, З. Баумана, Н. Лумана, Ю. Хабермаса, Ф. Уебстера та ін.

Охарактеризуємо нові стилі життя, що зламали традиційні цінності. По-перше, автономний індивід був витіснений масовим індивідом у своєму тяжінні до спрощених зразків масової культури. По-друге, відбулася квазіприродність суспільства, коли людина, не контролюючи свого теперішнього, не може уявляти або планувати своє майбутнє. Про те, що в сучасного українця державна політика «вкрала» віру в завтрашній день, ми вже писали в одній із своїх статей у 1998 р. [13]. По-третє, короткотерміновість, відсутність стратегічних цілей притаманні тепер і економіці, і суспільству, і індивіду. До цього часу невизначена державна стратегія розвитку українського суспільства. Державна політика європейської та євроатлан-

тичної інтеграції наштовхується на проросійську орієнтацію частини державно-політичної еліти, яку в цьому підтримує значна частина населення. По-четверте, неосвічене, бідне населення, маргінальні шари не сприймають закладену в них діалектику свободи і відповідальності. Крах політики мультикультуралізму привів до того, що, тепер у США, Німеччині, Франції чимало громадян перестають відчувати себе, наприклад, американцями, німцями, французами (у контексті громадянства) і починають визначати свою ідентичність по крові, за мовною ознакою тощо. Подібну ситуацію ми можемо спостерігати і в Україні, де не житі «родимі плями» радянської ментальності та патерналістського відношення до держави. По-п'яте, споживацький стандарт залишається ведучим фактором поведінки людей. Але дещо змінилося – не стільки жадоба споживацтва і володіння, а скільки невгамовна пристрасть до все нових і нових відчуттів. Виник єдиний товарний світ, в якому локальні культури та ідентичності замінюються символами товарного світу, що взяті із рекламного або іміджевого дизайну мультинаціональних концернів. По-шосте, короткотерміновість інтересу одного індивіда до іншого руйнує інститут нуклеарної сім'ї. Тут можна діагностувати зникнення трансцендентального романтичного почуття. По-сьоме, влада, користь і гроші як ведучий параметр взаємовідносин людей приводить до розчеплення соціальних зв'язків і розпаду норм, що породжує одинацтво. В умовах втрати загального фундаменту цінностей та втрати довіри між людьми веде до того, що індивід довіряє лише собі. По-восьме, лібертаризм – вимоги необмеженої свободи, гедонізм руйнують громадянську і національну складові європейської ідентичності.

Всі відзначені характеристики ціннісних зрушень мають відношення як до Заходу за причиною його переходу до постіндустріальної стадії, так і до України, де відбувається перевиробництво спеціалістів з вищою освітою. Тобто Україна не змогла перейняти західні технології настільки щоб стати постіндустріальною державною, але засвоїла зовнішні манери та стилі життя в руслі курсу наздоганяючої модернізації.

Визначальну роль у цьому процесі, як вже відзначалося, зіграла масова культура, яка виробляється в США, а поширюється і споживається всюди. Масова культура породила людину, яка споживає не тільки речі, але й символи – престижу, статусу, моди, товарного знаку, «розкрученого» піаром політика.

Подолання кризи культурно-цивілізаційної ідентичності, на думку українського філософа В. Горського, є надзвичайно складним, але не неможливим завданням, яке полягає в тому, щоб «прилучаючись» до глобалізованого «Ми» зберегти відчуття ідентичності власного «Я». Для цього потрібне наступне: «Не прагнути «злитись» з Європою, сховатись під затишною європейською парасолькою, а стверджувати власну європейськість, зберігаючи опозицію своєї неповторності, – ось те складне завдання, яке повинна вирішити українська культура на нинішньому етапі своєї трансформації» [14].

В зв'язку з вищезазначеним макроідентичність в Україні перебуває в процесі своєрідної переструктуризації. Індивід в основному

має справу з поки що позбавленою чітких цілей і цінностей дифузною ідентичністю, яка супроводжується жорстким протистоянням політичних сил, що є ознакою класичної кризи ідентичності.

Проте за останнє десятиліття в українському суспільстві відбулися незворотні зміни. Орієнтація індивіда на багатство, на «роблення грошей призвела до атомізації суспільства, до «розумної конкуренції», що знаходить свій прояв у взаємній ворожнечі, егоїзмі, раціональному розрахунку, пануванні грошового інтересу при вступі до шлюбу тощо. Резюмуючи сучасні моральні цінності можна сказати, що все стало товаром, усе капіталізовано, усі вчинки, усі відношення між людьми. Почуття і думка, кохання, наука, мистецтво зведені до грошової вартості. Людське достоїнство визначається ринковою вагою.

Середньому українцю притаманна релятивізація моральних цінностей, коли попередні цінності втрачають свою вартість (наприклад, цінність суспільно-корисної праці). В умовах різкого зменшення державного фінансування була підірвана престижність таких необхідних і популярних у цивілізованому суспільстві професій, як інженер, лікар, учитель, вчений – тобто тих сфер професійної діяльності, що визначають прогресивний розвиток суспільства і які потребують не тільки наявності спеціальних знань і вмінь, але й налагодженої системи підготовки фахівців, відповідних соціально-культурних традицій. В той же час підвищився престиж таких сфер діяльності, що пов'язані, з одного боку, з політикою, фінансами, правом, управлінням та легітимацією інших форм діяльності, які наближають до політичної або економічної влади, а з другого – шоу-бізнесом, напівкримінальними або навіть відверто кримінальними засобами отримання прибутку.

Така деформація системи соціальних цінностей створює в цілому відповідну базу і для нової ідеології, де акцент зміщується з цінностей суспільства на цінність людини, з соціально-корисних цінностей на цінності антисоціальні.

На наш погляд, широковживане поняття «європейська інтеграція» потребує уточнення. Інтеграція означає, що наприклад, існує культурно-цивілізаційна система ЄС, до якої належить / належала Україна. Тому більш адекватним є поняття «європейська трансформація» (слово «трансформація» означає «зміну»). Україна повинна суттєво змінитися, економічно, політично, а українці повинні набути тих духовно-ціннісних настанов до діяльності, які притаманні західноєвропейським націям. Трансформація України до західноєвропейської цивілізації може відбуватися в межах парадигми міжцивілізаційного діалогу. Процес його становлення включає, принаймні, три основних компоненти. По-перше, перенесення фундаментальних досягнень сучасної науки, технологій «ноу-хау» та технічних засобів новітніх поколінь до безмежних джерел енергії (сонячна інсоляція, вітри, приливи й т. ін.) або відновлюваних природних компонентів, що сконцентровані головним чином у країнах «третього світу». По-друге, вияв таких універсальних компонентів, які гармонійно співвідносяться: світоглядно-психологічна орієнта-

ція (ментальність), стереотип сприйняття й поведінки, що можуть стати психологічною й світоглядною основою міжцивілізаційного діалогу. По-третє, до фундаменту плюралістичної міжцивілізаційної взаємодії майбутнього можуть бути включені первинні ціннісні настанови до діяльності людей, які збереглися під напаруванням тисячоліть у традиційних суспільствах.

Бібліографічні посилання

1. Вебер М. Избранные произведения / М. Вебер. – М.: Прогресс, 1990. – 804 с.
2. Вебер М. История хозяйства. Очерк всеобщей социальной и экономической истории / М. Вебер. – Петроград: Наука и школа, 1923. – 252 с.
3. Вебер М. История хозяйства. Очерк всеобщей социальной и экономической истории / М. Вебер. – Петроград: Наука и школа, 1923. – 252 с.
4. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций / С. Хантингтон. – М.: ООО «Издательство АСТ», 2003. – 603 с.
5. Павленко Ю. Західна цивілізація Нового часу та макрохристиянський світ / Ю. Павленко // Розбудова держави. – 1998. – № 3-4. – С. 80-89.
6. Павленко Ю. Західна цивілізація Нового часу та макрохристиянський світ / Ю. Павленко // Розбудова держави. – 1998. – № 3-4. – С. 80-89.
7. Горичева Л. История формирования социального сознания западноевропейского общества / Л. Горичева // Мировая экономика и международные отношения. – 2007. – № 1. – С. 58-69.
8. Россия и Запад. Материалы дискуссии, организованной Фондом «Либеральная миссия» совместно с Московским центром Карнеги. 28.06.2001. – Режим доступа: <http://www.liberal.ru/sitan.asp?Num=115>.
9. Глотов Б. Українська і західноєвропейська ментальність: порівняльний аналіз / Б. Глотов, С. Луценко // Ефективність державного управління в контексті глобалізації та євроінтеграції: Матеріали наук.-прак. конф. за міжнародною участю. 29 травня 2003 р. : в 2 т. – К.: Вид-во НАДУ, 2003. – Т. 1. – С. 419-421.
10. Михайленко М. Демократия против «демократов»: как бороться с явлением «демократичности» / М. Михайленко // Коммунист. – 2000. – 2006. – 24. III. – С. 5-21.
11. Кремень В. Феномен «предательства» в отношениях народа и власти / В. Кремень // Зеркало недели. – 2006. – 11 марта. – С. 21.
12. Федотова В. Г. Факторы ценностных изменений на Западе и в России / В. Г. Федотова // Вопр. филос. – 2005. – № 11. – С. 3-23.
13. Глотов Б. Б. Культурно-цивілізаційний вибір українського народу: Монографія / Б. Б. Глотов, Д. В. Вітер. – К.: Академія мистецтв України, Інститут культурології. – 318 с.
14. Горський В. С. Україна на порозі планетарної цивілізації / В. С. Горський // Практична філософія. – 2001. – № 2. – С. 220-227.

Надійшла до редакції 26.01.11